

Ingen kan tvinges til å bli motivert

KRONIKK: Målet med tvang i behandlingen er ikke å velge hvilket liv personen skal leve, men å bidra til at personen selv blir i stand til å ta det valget. Ingen kan tvinges til å bli motivert til rusbehandling.

Sverre Nesvåg

Forskningsleder, KORFOR, Stavanger Universitetssjukehus

Siw-saken har aktualisert spørsmålet om bruk av tvang i behandlingen av rusmiddelavhengige. Men i diskusjonen om bruk av tvang, må vi aldri glemme at hjelp og behandling basert på frivillighet alltid skal være førstevalget. Selv i arbeidet med personer med alvorlig rusmiddelavhengighet, samtidige psykiske og somatiske lidelser og store sosiale problemer, har det vist seg at en kommer svært langt i å gi hjelpen på frivillig grunnlag.

Erfaring har vist at dersom en klarer å etablere gode og tillitsfulle relasjoner i «fredstid», så vil en også slippe inn «når alt rakner». Men både Siw-saken og andre saker har vist oss at noen ganger er personens autonomi, det vil si den frie evnen til å ta vare på seg selv, redusert så mye at de ikke klarer å ta imot den hjelpen som tilbys, selv i livstruende situasjoner. I slike situasjoner kan det å gripe inn med tvang være det eneste rette.

Livredning der og da – i tre måneder?

Det er Helse- og omsorgstjenestelovens paragraf 10.2 som gir grunnlaget for å yte hjelp med tvang. Det er imidlertid flere utfordringer knyttet til anvendelsen av paragraf 10.2. Vilkår for å bruke tvang er lite presist formulert i loven (og i forarbeidene til loven). Det å «utsette sin fysiske og psykiske helse for fare» og at «andre hjelpetiltak ikke har vist seg å være tilstrekkelige», gjelder en langt større gruppe en noen ville finne på å ten-

ke var aktuelle for tvang. Vi ser da også at i den grad loven brukes, vil personen det gjelder som oftest være i en situasjon der det står om livet. Og dersom formålet er akutt livredning, er det vanskelig å forstå at et inntil tre måneders langt tvangsopphold skal være det rette. I andre sammenhenger ville vi vel tenke at det er akutt helsehjelp som er det rette tilbudet for å gi akutt livredning.

Ut over den akutte livredningen, har jeg et inntrykk av at formålet med tvangsoppholdet ofte oppfattes å være å motivere personen til å ta imot videre behandling etter at den tre måneder lange tvangsperioden er over. Men som det står i en av Grundtvig salmer: «Tvang til tro dårers tale.» Ingen kan tvinges til å bli motivert.

Det viktigste med tvangen

Så hva skal så være formålet med tvangsoppholdet? Her hopper loven over det mest åpenbare; å gi personen den beskyttelsen som er nødvendig for at han eller hun ikke bruker rusmidler i den perioden oppholdet varer. Men hvorfor er det så viktig? Jo, fordi det er vanskelig å vurdere alvorligheten av en rusmiddelavhengighet når personen er midt i rusbruken og fordi omfattende rusmiddelbruk ofte «maskerer» andre lidelser og skader. Etter en fase med akutte abstinenser vil en person med en omfattende og langvarig bruk av rusmidler ofte være preget av fortsatte abstinenser, dårlig kognitiv fungering og en uoversiktlig livssituasjon. Dette er en tilstand der det er svært vanskelig å skille mellom selve avhengigheten, bakenforliggende lidelser og skader, og følgetilstander av det rus-dominerte livet. Uten å kunne gjøre dette skillet, er det svært vanskelig å lage en god plan for den videre behandling.

I de fleste tilfeller kan og bør slik hjelp selvsagt gis på

I andre sammenhenger ville vi vel tenke at det er akutt helsehjelp som er det rette tilbudet for å gi akutt livredning.

et frivillig grunnlag, selv om behovet for beskyttelse mot ny rusmiddelbruk også da er stort. Men i noen tilfeller har rusmiddelavhengigheten ført til et så stort tap av autonomi at hjelp på grunnlag av tvang er det eneste rette. Det er da også dette som er lovens formulering av formålet: Når vilkåret for bruk av tvang er vurdert som oppfylt, skal «vedkommende tas inn i en institusjon for undersøkelse og tilrettelegging av behandling».

Hvordan bruke tvang

Det neste spørsmålet er hva som må kreves av innhold i den hjelpen som tilbys. Det å tvinge en person til å ta imot hjelp er selvsagt et alvorlig inngrep i en persons liv, men det å tvinge en person til å ta imot hjelp fra et tilbud som ikke er i stand til å oppfylle formålet med oppholdet, er både faglig og moralsk uforsvarlig. Å møte personen med omsorg og respekt er et selvsagt krav, enten hjelpen ytes på et frivillig eller tvangsmessig grunnlag. Likeså det å lytte til pasientens opplevelse av egen livssituasjon og etablere en dialog om hvordan hjelpen skal ytes.

Og på toppen av dette kommer innholdet i hjelpen. Ut fra den kunnskapen vi i dag har om hva som kreves i denne fasen av en endringsprosess, er det avgjørende at personen får den beskyttelse som er nødvendig for å opprettholde rusfrihet, og får hjelp til å opprette en god døgnrytme, et godt kosthold og et tilbud om fysisk aktivitet. Videre må personen få den nødvendige behandlingen for sine eventuelle fysiske og psykiske lidelser, – og, som allerede nevnt, må gjennomføres nødvendige utredninger for å få kartlagt personens samlede helseproblem og livssituasjon, og dermed sammen med personen kunne lage en god plan for videre behandling.

Og enda mer grunnleggende er formålet med tvangsoppholdet å bidra til at personen gjenvinner en tilstrekkelig autonomi til å kunne ta stilling til om de ønsker videre hjelp for sin rusmiddelavhengighet og hvilken hjelp de har behov for. Målet med et tvangsopphold er ikke å velge hvilket liv personen skal leve, men å bidra til at personen selv blir i stand til å ta det valget.